

Messu on perheiden yhteinen perhe

Terhi Paananen

Pastori, asiantuntija, Kirkkohallitus (Jumalanpalvelus ja yhteiskunta)

Lapset ja nuoret tulee nähdä kastettuina kristittyinä, joiden käsissä ja sydämissä on uskomme ja kirkkomme tulevaisuus. On tärkeää pohtia, miten lapset ja nuoret perheineen integroituvat seurakuntaan. Miten tehdä lapsiystävällinen messu? Miten vanhempi voi auttaa lastaan kokemaan messun myönteisesti? Miksi lapset ovat tärkeitä hengellisiä oppaita myös aikuisille?

Jokaisena sunnuntaina kirkonpenkissä on edustajia monenlaisista perheistä. Paikalla on ydinperheitä, uusperheitä, pariskuntia, yksinhuoltajia ja yksineläjiä. Joskus ollaan liikkeellä kolmen, jopa neljän sukupolven voimin. Lisäksi messuun osallistuvissa seurakuntalaisissa on monia sellaisiakin, joiden perhettä voi pitää epätyypillisenä. Sellainen perhe olisi asuntola, kimppakämpä, armeijan tupa, kommuuni, sairaalan tai hoitokodin osasto, turvakoti, sijaiskoti, lastenkoti tai vankila.

Kun kaikki nämä ihmiset tulevat yhteen, he muodostavat seurakuntaperheen, jossa jaetaan iloja ja elämäntapahtumia, jossa otetaan osaa toisten suruun, jossa orientoidutaan kohti hengellistä todellisuutta ja josta lähdetään palvelemaan ja elämään kristittyinä arjessa.

Perheitä ei tarvitse enää erikseen kutsua messuun. He ovat jo siellä. Eivät ehkä kokonaisina perheinä joka sunnuntai, mutta edustajiensa kautta. Emme turhaan puhu messusta Jumalan perheväen juhlanä. Avoimena yhteisönä seurakunta voi olla tukena perheille jo siksi, että se on avoin ja yhteisö. Sinne voi tulla kuka tahansa. Ovella ei kysytä jäsenkorttia tai henkistä tilaa. Sinne voi tulla, mutta ei ole pakko.

Messuun osallistuminen on perheelle sisäistä yhteyttä vahvistava kokemus, joka alkaa jo kotona valmistautumisella, jatkuu matkaamisella kirkkoon, toisten ihmisten tapaamisella ja hakeutumisella kirkkosalissa sopivaan paikkaan. Messun aikana perhe osallistuu monilla eri tavoilla, kukin jäsen omallaan. Lapset saattavat käydä välillä pyhäkoulussa ja tulla takaisin ehtoolliselle, johon osallistutaan yhdessä vanhempien tai isovanhempien kanssa. Yhteinen laulaminen on koko perheelle vahva kokemus.

Messussa kokemukset ja arvot siirtyvät sukupolvelta toiselle ihan huomaamatta, luontevasti. Siellä lapsi oppii uskon sisällöt sekä tietona että elämänä ja koko perhe oppii uusia näkökulmia.

Terveiset messusta leviävät laajalle: suvun kokoontumisiin sunnuntai-iltapäivänä, pihakeskusteluihin kerrostalon roskakatoksen luona, työpaikan kahvipöytään maanantaina.

Messuyhteisöstä perhe voi myös löytää ympärilleen yhteisön. Näin on tapahtunut esimerkiksi joissain uusissa jumalanpalvelusyhteisöissä. Tampereen Uusi verso -yhteisössä perheet ovat perustaneet ryhmän yhteistä ulkoilua varten. Silläkin tavalla messuun kokoontunut seurakunta voi tukea perhettä, joka on pieni yhteisö jo itsessään.

Aterialle kokoontunut yhteisö

Perheessä ruokahuolto toimii. Joissain perheissä kokoonnutaan yhteisen ruokapöydän ääreen, joissain huolehditaan siitä, että jääkaapissa on aina jokaiselle sopivaa ruokaa. Myös seurakuntaperhe kokoontuu syömään yhdessä. Oikeastaan koko kristillinen usko on saanut alkunsa Jeesuksen käskystä kokoontua syömään yhdessä, käskystä viettää ehtoollista. Yhdessä aterioitaessa ihminen tulee ravituksi monin eri tavoin.

Vuosisatojen kuluessa kristittyjen alkuperäisestä aterialla on tullut se, minkä me tänä päivänä tunnemme messuna. Sunnuntai on erityinen messun viettämisen päivä. Kun seurakuntaperhe kokoontuu yhteiseen

ruokapöytään, siellä on, tai ainakin pitäisi olla, monenlaisia ja monen ikäisiä seurakuntalaisia. Koskaan en ole nähnyt, että ehtoollinen olisi loppunut kesken.

Perhemessu ennen ja nyt

Muutama vuosikymmen sitten syntyi uutta innostusta herättänyt perhemessu. Monet siihen kohdistetut odotukset eivät kuitenkaan ole täyttyneet. Iloisten messujen lisäksi lapset ja perheet eriytyivät omaksi porukakseen, joka kokoontuu toistensa kanssa. Toki joskus on helpompaa lähteä lasten kanssa tilaisuuteen, jonne tietää tulevan muitakin perheitä. Siksi perhemessuja edelleen tarvitaan.

Tilanne on kuitenkin muuttunut perhemessujen alkuajoista: tällä hetkellä perhemessut suunnitellaan ja toteutetaan alle kouluikäisille. Viime aikoina on kuitenkin oivallettu myös muiden lasten tarve ja oikeus osallistua jumalanpalvelukseen ja messuun. Perhemessu ei riitä. On panostettava siihen, että lapset ja lapsiperheet kokevat olevansa tervetulleita seurakunnan jokaiseen messuun. Kun asiaan on nyt herätty, tarvitaan keskustelua, asennemuutosta ja toimenpiteitä.

Tein tätä kirjoitusta varten 11 haastattelua, joissa kysyin ihmisiltä heidän kokemuksiaan ja havaintojaan perhemessusta, lasten jumalanpalveluksista tai lapsista jumalanpalveluksissa noin yleensä. Haastatteluissa nousi esiin alla listattuja näkökulmia. En voi syventyä tässä kirjoituksessa niihin kaikkiin, mutta niitä voi oma-aloitteisesti miettiä ja ratkoa seurakunnassa.

Oletteko huomanneet, että...

- Perhemessuihin osallistuu vain päiväkerho- ja päiväkotikäisten perheitä.
- Viestinnällisesti perhemessu-sana on alkanut tarkoittaa juuri pikkulapsiperheille suunnattua messua.
- Perhemessun sävelmäsarjaa ei juurikaan käytetä eikä sitä pidetä tärkeänä.
- Kouluunsiunaamiset ovat tulleet erittäin suosituiksi, mutta niitä ei kutsuta perhemessuiksi.
- Kouluikäisille on erilaisia jumalanpalveluksia yleensä seurakunnan ja koulun yhteistyönä, mutta heille ei järjestetä messua – eli he eivät pääse ehtoolliselle.
- Pikkulapsille on tullut taaperokirkkoja, vauvakirkkoja, muskarimessuja ja muuta vastaavaa. Mitä ne ovat, sitä pitäisi tutkia tarkemmin. Jos käytetään sanaa messu, pitäisi olla myös ehtoollinen.
- Perhemessut eivät anna kaikille vanhemmille riittävästi eväitä elämään ja uskoon.
- Seurakunnan päämessussa perheet saavat joskus toisten seurakuntalaisten taholta kokea olevansa häiriöksi.

Pääsevätkö kouluikäiset messuun?

Viime vuosina seurakunnat ovat lähteneet rohkeasti rakentamaan uudenlaisia jumalanpalveluksia perheille ja keksineet niille omia nimityksiä. Painopiste on ollut nimenomaan lapsissa ja heidän tavassaan kokea. On syntynyt eri ikäryhmille sopivia pieniä jumalanpalveluksia, joita pääsääntöisesti vietetään kirkoissa arkipäivisin.

Lasten oikeus osallistua ehtoolliselle tuli voimaan vuonna 1979 melko pitkän keskustelun jälkeen. Ensimmäinen sukupolvi sai tästä tiedon hyvin, mutta jo 1990-luvulta lähtien tieto lasten oikeudesta osallistua ehtoolliselle, yhdessä vanhempien tai kummin kanssa, on vähentynyt. Vanhaa asiaa on vaikea lämmittää kampanjoinnilla. Asiaa olisi pidettävä esillä rippikoulussa ja esimerkiksi kasteiden yhteydessä. (Käsi ylös, kuka aina kasteen yhteydessä muistaa muistuttaa vanhempia, että lapsetkin pääsevät ehtoolliselle!)

Seurakunnan toiminnan ja viestinnän suunnittelussa on hyvä muistaa, että messussa on aina ehtoollinen. Jos lasten tai perheiden jumalanpalveluksessa ei ole ehtoollista, ei tule käyttää messu-sanaa. Tämä auttaa ihmisiä ymmärtämään, mihin tilaisuuteen he ovat tulossa, eikä tule pettymystä siitä, että ehtoollista tavallaan luvataan, mutta sitä ei sitten olekaan tarjolla.

Koulujen kanssa yhteistyössä vietettävät jumalanpalvelukset kokoavat vielä sankoin joukoin koululaisia ja opettajia sanan kuuloon. Sanan kuulosta niissä onkin nimenomaan kysymys, sillä ehtoollista ei voida koulujen jumalanpalveluksissa viettää. En ole kuullut, että kouluikäisiä juuri missään kutsutaan messuun ja ehtoolliselle useammin kuin yhden kerran vuodessa.

Alakouluikäiset ovat tässä asiassa riippuvaisia vanhemmistaan. Palvelisiko kouluikäisiä ja heidän vanhempiaan messu, jossa lukutaitoiset koululaiset voisivat olla monin eri tavoin avustamassa ja jossa messun jälkeen olisi tarjolla pitsaa? Muutamissa seurakunnissa on ollut hyviä kokemuksia siitä, että perinteiset kirkkokahvit on korvattu pitsalla.

Perhemessujen yhtenä ongelmana on ollut se, että vanhemmat eivät koe saavansa niistä itselleen sitä hengellistä ravintoa, mitä tarvitsisivat. Voisiko perhemessussa olla kaksi saarnaa: toinen lapsille ja toinen aikuisille? Nämä voisivat olla yhtäaikaan, vaikka kirkkosalin kahdessa eri nurkassa. Tämä tarkoittaisi sitä, että käsitystä saarnasta olisi avarrettava suuresti. Puhesaarna ei ehkä toimi kummallekaan porukalle.

Lapsiystävällinen messu

Lasten osallistuminen seurakunnan päämessuun pitäisi olla tavallista ja normaalia seurakunnan elämää. Terveessä messuyhteisössä ovat mukana kaikki ikäryhmät. Työntekijät kyllä toivottavat lapset tervetulleiksi messuun, mutta usein vanhemmat saavat tuntea nahoissaan toisten seurakuntalaisten paheksuntaa, jos lapset käyttäytyvät niin kuin lapset käyttäytyvät. Miten voisimme kasvattaa messussa sellaista ilmapiiriä, johon kaikkien olisi hyvä tulla? Tässä on saarnan ja opetuksen paikka koko seurakunnalle. Jos kirkkosalissa olisi kuva tai ikoni neitsyt Mariasta Jeesus-vauvan kanssa, viestittäisikö se, että tähän kirkkoon ovat äidit ja lapsetkin tervetulleita?

Seurakunnassa työntekijöiden on hyvä kuunnella vanhemmilta tulevaa palautetta heidän kokemuksistaan messussa. Se voi yllättää. Sen lisäksi, että seurakunta muokkaa palautteen pohjalta omia toimintatapojaan lapsiperheitä enemmän tervetulleeksi toivottaviksi, voi myös vanhemmille vinkata, miten lisätään mukavuutta olla lapsen kanssa messussa. Mistä löytyy lastenpaikka? Jos on lähdevä pois välillä, mihin voi mennä? Milloin voi harjoitella lapsen kanssa ehtoollisella käymistä? Kokenut mummi jo tietää, että taaperokin jaksaa olla paikallaan saarnan aikana, kun saa kaivella rusinoita purkista.

Silloin kun lapsen ääntely tai liikkuminen häiritsee esimerkiksi kuulolaitteen kanssa olevaa seurakuntalaista, on yhdessä mietittävä ratkaisua. Onko jokin paikka, joka on ensisijaisesti niille, joiden kuulo on heikentynyt?

Työntekijä – pappi, kanttori tai suntio – ei ole lasten kanssa toimimisen ammattilainen. Työntekijän on hyvä myöntää tämä ja asettua tässä(kin) asiassa oppijan rooliin. Parhaita opettajia ovat usein lapset ja lasten vanhemmat. Jos muistaa kolme asiaa, pääsee jo hyvin alkuun:

- Kunnioita lapsen tahtoa. Kysy häneltä. Lapsi tietää usein, mitä tarvitsee.
- Kunnioita perheiden erilaisuutta. He tietävät, mitä he tekevät.
- Ole aidosti oma itsesi – ja hengellinen.

Jokaisen messun tulisi olla lapsiystävällinen eli paikka, jonne lapset ja lapsiperheet voivat tulla huoletta. Joskus on kuitenkin hyvä erikseen ilmoittaa, että tilanne sopii vielä tavallistakin paremmin lapsiperheille. Silloin seurakunta voisi viestinnässään liittää messun otsikon viereen merkin, joka kertoo lapsiystävällisyydestä. Merkkiä voisi käyttää silloin, kun vähintään seitsemän alla olevista kriteereistä toteutuu:

- Vaunuilla pääsee kirkkoon ja kirkkosaliin, vaunuille on parkkipaikka.
- Lapsille on leikkipaikka.
- On pyhäkoulu.
- Lapsille on puuhakassit.
- Messussa liikkuminen on sallittua.

- Että nekin, jotka ovat eteisessä tai muuten kuulolla, tunnistetaan osaksi kokoontunutta seurakuntaa.
- Eväiden syöminen messun aikana on sallittua.
- Lapset huomioidaan kirkkokahvilla vaikkapa maissinaksuilla.
- Lapsiperheiden tarvitsemat tiedot ovat selkeästi esillä: missä on mikro, vessa tai hoitopöytä.
- Tietty osa tilasta on rauhoitettu kuulolaitteen käyttäjille.
- Lapsi tai lapsia on mukana messun valmistelussa (saarna, esirukous, tilan valmistelu) ja toteuttamisessa (kuorossa, lukijoina, kolehtia keräämässä, suntion apuna, avustamassa ehtoollisella).
- Messun sisältöjä havainnollistetaan jollain tavalla.

Vinkkejä perhemessun suunnitteluun ja toteuttamiseen

Vinkit on koottu muutamalta lasten kanssa toimimisen ammattilaiselta

- * Lapset kaipaavat konkretiaa. Kerro tarinoita. Havainnollista. Näytä jotain tavaraa. Kiinnitä lasten huomio asiaan. Myös toisto on tärkeää.
- * Säilytä liturgiset liikkeet. Lapset jaksavat paremmin, jos he saavat välillä nousta seisomaan.
- * Yksinkertainen, tavallinen perusmessu toimii lapsille paremmin kuin muunneltu ja erilainen.
- * Säilytä aamenet. Lapset oppivat ne nopeasti. Osallistuminen lisää lasten osallisuutta.
- * Käytä perhemessussa myös tavallisia, kirkkovuoden aiheen mukaisia virsiä lasten virsien lisäksi.
- * Mieti, voisiko koululaisryhmä tai kouluikäisten lasten ryhmä olla mukana perhemessun suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- * Lapsille voi olla tarjolla jotain käsillä tekemistä. Vältä kuitenkin levottomuutta herättävän toiminnan järjestämistä. Ohjattu askartelu sopii paremmin kirkkokahveille.

Vinkkejä vanhemmalle, joka tulee lapsen kanssa messuun

- * Kerro lapselle etukäteen, mihin olette menossa ja mitä siellä tapahtuu. Keskustelkaa siitä, mitä on rukous ja mitä ehtoollinen merkitsee. Pohtikaa myös sitä, miten toimitaan, jos lapsi ei jaksakaan olla messussa.
- * Tulkaa ajoissa, että lapsi ehtii tutustua tiloihin, muun muassa vessaan.
- * Syökää hyvä tavallinen aamupala ennen messua. Käykää myös vessassa.
- * Osallistu itse messuun ja ota lapsi siihen mukaan. ”Me ollaan tässä nyt yhdessä.”
- * Saarnan ja esirukouksen aikana voi syödä kirkkorusinoita. Messun jälkeen voi nauttia herkkuja kirkkokahvilla.
- * Ota huomioon toiset kirkkossakävijät. Älä välitä joidenkin harvojen katseista. Suurin osa iloitsee lasten läsnäolosta.

Kirkkovoosi ja kodin hengellinen kasvatus

Kotien hengellinen elämä on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Kaunokirjallisuudesta olemme lukeneet (vaikkapa Myrskyluodon Maija), että ennen vanhaan perheet kokoontuivat pyhäpäivinä yhteen veisaamaan virsiä ja lukemaan postillaa tai muuta hengellistä kirjaa. Usein lukijana oli perheen isä. Kun radio tuli, sieltä kuunneltiin sunnuntaina jumalanpalvelus, jonka aikana lapset eivät saaneet meluta vaan piti olla rauhallisesti.

Tänä päivänä näin ei enää ole. Sunnuntain aamupäivä on perheiden yhteistä aikaa, jolloin ulkoillaan tai käydään jossain. Kirkkovuoden juhla-ajat, joulukuukausi, pääsiäinen ja pyhäinpäivä kuitenkin näkyvät kodeissa ja yhdistävät sukupolvia toisiinsa. Silloin koti koristellaan, ja lapset kysyvät, miksi niin tehdään.

Joulu, pääsiäinen ja muut juhlat antavat toisaalta vanhemmille ja kummeille mahdollisuuden keskustella lasten kanssa kristillisten juhlien sisällöstä ja merkityksestä, toisaalta seurakunnille tilaisuuden järjestää erityisiä lapsille ja lapsiperheille suunnattuja hetkiä tai jumalanpalveluksia. Jo nämä ovat vahva liittymä seurakunnan yhteisölliseen elämään.

Lapsella on annettavaa koko seurakunnalle

On tärkeää muistaa, ettei lapsi ole messussa toiminnan kohde. Hän on siellä läsnä kastettuna seurakuntalaisena, jolla on oma tehtävä ja merkitys. Opetusneuvos Kalevi Virtanen on kirjoittanut viisaasti lapsen merkityksestä seurakunnalle.

”Voimme ajatella, että kaiken tulee kohdata ajatus lapsesta keskellä kirkkoa. Lapsi keskellä on kuin näkyvä sana, kuin tienviitta ja majakka. Kun Jeesus asetti lapsen opetuslastensa keskelle, hän kehotti heitä nostamaan katseensa ja näkemään oman elämänsä ja sen tärkeysjärjestykset uudella tavalla. Tärkeintä ei ole valta, näkyvyys, suuruus, vaan sitoutuminen, nöyryys ja pienuus.”

”Jeesus ei asettanut lasta opetuslasten keskelle ihailtavaksi tai huomion keskipisteeksi, ei myöskään siksi, että lapsi tarvitsisi jonkinlaista hoitoa tai hoivaa, ruokaa, ystävyyttä tai mitään tällaista. Lapsi opetuslasten keskellä on Jumalan läsnäolon merkki ja avain Jumalan valtakuntaan. Hän on avain siksi, että hän omalla olemisellaan haastaa meidän aikuisten kaikkietävyuden, mahtavuuden ja kovuuden. Omalla olemisellaan lapsi kutsuu aikuista avautumiseen, elämän haurauden, keskeneräisyyden ja rikkinäisyyden kohtaamiseen. Lapsi keskellä kirkkoa on kutsu muutokseen.”

Messu on perheiden yhteinen perhe. Se on avoin ja kutsuva kaikille. Sinne voi kuka tahansa tulla Jumalan kohdattavaksi, toisten ihmisten yhteyteen. Tämän avoimuuden säilyttäminen vaatii jatkuvaa työtä. Tehkäämme sitä!

Kalevi Virtasen teksti löytyy kokonaisuudessaan osoitteesta

<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/jumalanpalveluselama/aineistoa-kirkkovuoden-pyhapaiviin/kirkkovuoden-loppu-ja-lapsen-oikeuksien-paiva>